

วิจารณ์และแนะนำหนังสือ

บราวน์, เลสเตอร์ อาร์., ลินดา สตาร์ค, บรรณาธิการ. สภาวะโลกวิกฤต แปลจาก *State of the World*. โดย พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2532. 428 หน้า

State of the World เป็นหนังสือรายงานสภาวะโลกในด้านต่าง ๆ ของสถาบัน Worldwatch ซึ่งออกเผยแพร่ทุกปีนับตั้งแต่ปี 2527 เป็นต้นมา ฉบับภาษาไทยชื่อ *สภาวะโลกวิกฤต* นี้ แปลมาจาก *State of the World 1985* แม้ว่าเวลาจะผ่านไปหลายปีแล้ว แต่ประเด็นหลักของเรื่องคือปัญหาทางนิเวศวิทยายังคงไม่เปลี่ยนแปลง ขึ้นันวันจะรุนแรงยิ่งขึ้น

ปกติกิจกรรมของมนุษย์ย่อมก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง และเมื่อเป็นกิจกรรมโดยรวมของประชากรโลกร่วมห้าพันล้านคนจึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหากาล ปัจจุบันนี้ สัญญาณบอกเหตุต่าง ๆ ล้วนแสดงว่าโลกกำลังเสื่อมทรุดป่าไม้เหลือน้อยลง ทะเลทรายขยายขอบเขตกว้างขึ้น หน้าดินพังทลายลงเรื่อย ๆ ชั้นโอโซนก็บางลงระดับคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศเพิ่มขึ้น ความหลากหลายทางชีววิทยาลดลงอย่างรวดเร็ว กากเหลือใช้ที่เป็นพิษจากอุตสาหกรรมสะสมพอกพูน จนเกินขีดขั้นที่ระบบธรรมชาติจะรองรับได้ ถ้าไม่ป้องกันแก้ไขปรับปรุงให้โลกเราอยู่ในสภาพที่จะอยู่รอดต่อไปได้ก็จะถึงความพินาศในที่สุด สิ่งเหล่านี้คือ สาร ที่สถาบัน Worldwatch พยายามจะสื่อถึงผู้คนทั่วโลก

หนังสือเล่มนี้มี 10 บท แต่ละบทเป็นประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของโลกและแนวทางแก้ไข ได้แก่ ปัญหาการเพิ่มประชากรซึ่งมีผลให้ความต้องการอาหารเพิ่มขึ้นจนนำไปสู่ปัญหาการพังทลายของดิน เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ส่งผลกระทบต่อป่าไม้ วัฏจักรของน้ำ ทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องและส่งผลถึงกัน

ในด้านที่ดินโดยเฉพาะที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สถาบัน Worldwatch รายงานว่า หลาย ๆ ประเทศมีพื้นที่เกษตรกรรมลดลง เพราะได้ใช้ที่ดินไปในการก่อสร้างต่าง ๆ เป็นเมือง เป็นนิคมอุตสาหกรรม แม้แต่การใช้รถยนต์ก็เป็นการครอบครองพื้นที่เกษตรกรรมในรูปแบบถนนทาง ที่จอดรถ โรงรถ ตลอดจนสถานีบริการน้ำมัน ซ้ำร้าย ที่ดินที่เหมาะสมแก่การกสิกรรมก็มักจะเป็นทำเลที่เหมาะสมกับการสร้างโรงงาน และสร้างถนน การบริหารที่ดินที่ผิดพลาดทำให้พื้นที่กลายเป็นทะเลทราย การใช้ปุ๋ยเคมีติดต่อกันเป็นเวลานานทำให้ดินเสื่อม ผลกระทบเหล่านี้ทำให้ต้นทุนการผลิตอาหารสูงขึ้น ทำให้เกิดปัญหาด้านอาหารตามมา

จากดินมาถึงน้ำ คือเรื่องการจัดแหล่งน้ำจืด ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าส่วนใหญ่ของน้ำเสียจำนวนมากและควมไร้ประสิทธิภาพในการใช้น้ำในปัจจุบันเป็นผลมาจากบรรดานโยบายที่เป็นภาพลวงตเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ผู้คนไม่ต้องจ่ายค่าน้ำเท่าต้นทุนจริง เช่น ในการจัดหาน้ำมาใช้เอง ผู้ใช้จะเสียเพียงค่าใช้จ่ายในการนำน้ำมาถึงจุดที่ต้องการ ผู้เขียนเสนอว่าถ้าภคกรใช้น้ำนั้นเป็นการลดแหล่งน้ำให้น้อยลงหรือเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศแล้วผู้ใช้อีกควรจะต้องแบกรับต้นทุนในส่วนที่เอาเปรียบสังคมด้วย ทางออกของปัญหานี้คือจะต้องมีการอนุรักษ์น้ำและการจัดการที่ดีกว่า

แหล่งประมงของโลกเป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศของโลก เศรษฐกิจโลกและโภชนาการของมนุษย์ ปัจจุบันนี้มีการจับปลามากเกินไป พื้นที่ชายเลนตกอยู่ในอันตรายซึ่งเกิดจากการใช้ปุ๋ยเคมีและสารพิษจากอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ผู้เขียนเห็นว่าเราอาจบรรเทาปัญหานี้ได้บ้างโดยการเลี้ยงปลา แต่ก็ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ปัญหาการจับปลาไม่ทันกับจำนวนประชากรจึงยังเกิดขึ้นได้และส่งผลกระทบต่อภาวะโภชนาการด้วย

ทางด้านป่าไม้ นั้น พบว่าสาเหตุโดยตรงของการทำลายป่า ได้แก่ การเพิ่มประชากร ความยากจน ภาวะไร้ที่ดิน ตลอดจนภาวะปราศจากทางเลือกที่มีความหวังสำหรับประชาชนและรัฐบาล ทางแก้ปัญหาคือต้องพิทักษ์ป่าไม้ โดยส่งเสริมป่าไม้เพื่อสังคม การฟื้นฟูป่าและการอนุรักษ์ป่ามากขึ้น โดยจะต้องถือเป็นภาระร่วมกันของทุกประเทศทั่วโลก

นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีววิทยา ที่เป็นอยู่ มนุษย์ได้ทำให้พืชและสัตว์สูญพันธุ์ไปเป็นจำนวนมากในเวลารวดเร็ว และเป็นภาวะที่เอากลับคืนไม่ได้เพราะมนุษย์ไม่สามารถบริหารโลกชีวภาพได้ในแง่รายละเอียด ดังนั้น การยอมรับขีดจำกัดของความเข้าใจต่อระบบของสิ่งมีชีวิตจึงเป็นหนทางแรกในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีววิทยา

ส่วนทางด้านพลังงาน เป็นที่ปรากฏชัดแล้วว่ายังไม่มียุทธศาสตร์นโยบายในการอนุรักษ์พลังงานอย่างเต็มรูป ยังมีการใช้พลังงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ผู้เขียนเรียกร้องให้เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ซึ่งจะเป็นการช่วยลดการทำลายทรัพยากรลง นอกจากนี้จะต้องมีการควบคุมพลังงานหมุนเวียนให้ใช้ประโยชน์ได้สูงสุด

มาตรการสุดท้ายที่ Worldwatch เสนอและเป็นมาตรการสำคัญยิ่ง คือระงับการเพิ่มประชากร ซึ่งจะบรรเทาปัญหาเหล่านี้ได้ เพราะปัญหาที่กล่าวมาทุกเรื่องเป็นสิ่งที่มนุษย์ก่อขึ้นทั้งสิ้น

ข้อมูล สถิติ กรณีตัวอย่างต่าง ๆ ที่นำมาเสนอไว้ในเล่มนี้ส่วนใหญ่เป็นสิ่งปองบอกถึงสภาวะวิกฤตของโลก อาจทำให้ดูเหมือนเป็นการมองโลกในแง่ร้าย แต่ก็นับว่าสมควร เพราะจะเป็นการกระตุ้นให้ทุกคนตระหนักถึงพิษภัยที่กำลังเกิดขึ้น เพื่อจะได้ร่วมมือกันป้องกัน แก้ไข ตลอดจนเผชิญปัญหาทางนิเวศวิทยาได้ด้วยปัญญาและความรอบคอบ

พงษ์จันทร์ เพชรมาศ*

*บรรณารักษ์ฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์